УТВЕРЖДАЮ
Проректор БУ ЧР ДПО «Чувашский республиканский институт образования» Минобразования Чувашии
……………………….С.В. Петрова
«30» октября 2020 г.

Государственная итоговая аттестация по образовательным программам основного общего образования в форме единого республиканского экзамена

Демонстрационный вариант
контрольных измерительных материалов
для проведения в 2021 году единого республиканского экзамена
по ЧУВАШСКОМУ ЯЗЫКУ

Подготовлен кафедрой этнокультурного образования
БУ ЧР ДПО «Чувашский республиканский институт образования»
Минобразования Чувашии

ЧĂВАШ ЧĔЛХИПЕ
2021 çулта тытмалли республикăн пĕрлехи экзаменĕн тĕслĕх вариантĕ

Тĕслĕх варианта ăнлантарни

Тĕслĕх варианта 9-мĕш класс пĕтерекенсене пулас экзамен тытăмĕпе тата йĕркипе паллаштарма хатĕрленĕ: экзамен ĕçĕн тытăмне ăнлантарнă, заданисен формипе шутне кăтартнă, экзамен ĕçĕсене хакламалли критерисене палăртнă. Пĕлÿ содержанийĕн элеменчĕсене çавăн пекех кодификаторта кăтартнă.

Итленĕ текста çывăх çырмалли изложени текстне «Чăваш чĕлхипе çырнă экзамен ĕçне хакласси» пайра илсе панă.

Вĕренекен валли хатĕрленĕ инструкци

Тĕрĕслевпе хаклав материалĕ 9 ĕçе пĕрлештерекен 3 пайран тăрать.

Экзамен ĕçĕсене тума 3 сехет те 55 минут (235 минут) уйăрнă.

1-мĕш пайра – итленĕ текста çывăх изложени çырмалла. Текста ачасем икĕ хут итлеççĕ.

Изложени текстне хуравсен 2-мĕш бланкĕ çине çырмалла.

2-мĕш пай 7 ĕçрен (2-8) тăрать. Ку пайра сăмах, предложени, текст тишкермелли ĕçсене тумалла.

Кашни ыйту хыççăн 5-шер вариант хурав панă. Вĕсенчен тĕрĕсси пĕрре е темиçе пулма пултарать. Тĕрĕс мар хурав çырсан ăна туртмалла та унпа юнашар çĕннине çырмалла.

2-8-мĕш ыйтусен хуравĕсене текстра ятарласа палăртса хăварнă вырăна çырмалла, кайран хуравсен 1-мĕш бланкĕ çине куçармалла.

Экзамен ĕçĕн 3-мĕш пайĕнче – сĕннĕ 3 темăран пĕрне суйласа илсе калăпăшĕ енчен пысăках мар ăслав сочиненийĕ хайламалла.

Сочинени текстне хуравсен 2-мĕш бланкĕ çине çырмалла.

Хуравсене хура чернилпа çырмалла.

Экзамента орфографи словарĕпе усă курма юрать. Ĕçсене тунă чух хуравăша (черновика) çырма юрать. Ĕçсене хакланă чух хуравăшра тата тĕрĕслевпе-хаклав материалĕсен текстĕнче çырнине шута илмеççĕ.

Ĕçсене тунăшăн илнĕ балсене пĕрле хушаççĕ. Май килнĕ таран ытларах ĕç туса чи нумай балл пухма тăрăшăр.

Ĕçсене туса пĕтернĕ хыççăн кашни ĕçĕн хуравĕ тĕрĕс номерпе тăнипе тăманнине пăхса тухăр.

Тимлĕ пулăр! Васкамасăр, тĕплĕ ĕçлĕр!

Ăнăçу сунатпăр сире!

1-мĕш пай

1 ***Текста тимлĕ итлĕр те ăна çывăх изложени çырăр.***

Изложенири сăмах шучĕ 70-тен кая пулмалла мар.

Изложение тирпейлĕ, уçăмлă çырăр.

2-мĕш пай

2-8-мĕш ĕçсен хуравĕ сăмах (темиçе сăмах) е цифрăсен йĕрки пулма пултарать.

2 ***Синтаксис тишкерĕвĕ.***

Текста тĕплĕ, васкамасăр вуласа тухăр.

(1)Пирĕн ял ытла пысăках мар. (2)Аякран вăл вăрман пекех курăнать. (3)Манăн хулара пурăнакан пичче кашни уйăхрах яла килсе çӳрет. (4)Ялăн тĕлĕнтермĕшĕ – пĕвесем. (5)Вĕсене пăхсах тăраççĕ, вăхăтра тасатаççĕ.

Предложенисен грамматика никĕсне тĕрĕс палăртнă вариантсене кăтартăр.

1) *ял пысăках мар* (1-мĕш предложени);
2) *вăрман курăнать* (2-мĕш предложени);
3) *пурăнакан пичче* (3-мĕш предложени);
4) *тĕлĕнтермĕшĕ пĕвесем* (4-мĕш предложени);
5) *вĕсене тăраççĕ, тасатаççĕ* (5-мĕш предложени).

Хуравĕ: ________________________

3 ***Пунктуаци тишкерĕвĕ.***

Чарăну палли лартмалли вырăнсене кăтартакан цифрăсене çырăр.

Çулçăллă вăрманта пурăнакан (1) шурă мулкачсем (2) кĕркунне çитеспе (3) вăрмантан тухса тараççĕ (4) мĕншĕн тесен вĕсем çулçă пат! татăлса ӳкнинчен (5) кайăксем çĕрте апат шыраса (6) сасă кăларнинчен (7)ытти шăв-шавран (8) шутсăр хăраççĕ.

Хуравĕ: ________________________

4 ***Синтаксис тишкерĕвĕ.***

Уй варринчи пĕччен йăмран усăнса аннă турачĕсем сăмах майлашăвĕн тĕп компонентне çырăр.

Хуравĕ: ________________________

© Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви 2021

5 ***Орфографи тишкерĕвĕ.***

Паллă тунă сăмахсене мĕнле çырнине тĕрĕс ăнлантарнă хурав варианчĕсен номерĕсене çырăр.

1) ***шукăльлен*** – сăмах вĕçĕнчи çемçелĕх паллине хупă сасăпа пуçланакан пур аффикс умĕнче те çырмалла;
2) ***хитре-хитре –*** мăшăр сăмахсене дефиспа çырмалла;
3) ***Вăрманкас*** – пайăр ятсен сыхăнăвĕнчен пулнă ял ячĕсене пĕрле çырмалла;
4) ***пултарулăх*** – *-лăх/-лĕх* аффикссенче яланах пĕр *л* çырмалла;
5) ***çап-çамрăк*** – пĕр тан ăнлава палăртакан сăмахсен пĕрлешĕвне дефиспа çырмалла.

Хуравĕ: ________________________

Текста вуласа тухăр та 6-9-мĕш ĕçсене тăвăр.

(1)Шартлама сивĕ çанталăк тăрать. (2)Сăр хĕррине илсе кайрĕç. (3)Юхан шыв ку енче, чăнкă çыр хĕррипе, тарăн канавсем чаватпăр. (4)Тăшман пирĕн еннелле çитме пултарать, танксем ан каçайччăр тесе ăнлантараççĕ пире.

(5)Çĕр питĕ тарăн шăннă, чул пек хытсаларнă çĕре аран-аран алтатпăр. (6)Хăшĕсем пешнесемпе ĕçлеççĕ, хăшĕсем шăннă тăпрана кĕреçесемпе çӳлелле ывăтса тăраççĕ. (7)Юхан шыв енчен пĕр чарăнми çил кастарать. (8)Кăвайт чĕртес – вутти çук. (10)Унта-кунта çеç хăва тĕмĕсем лараççĕ. (11)Çипуç япăх. (12)Çилĕ вара тарланă шăм-шака витĕр тухасла вĕрет.

(13)Хваттерте Мишеркассинче пурăнатпăр. (14)Кашни килте – çирĕм-вăтăр çын. (16)Ларма-тăма та вырăн çук. (17)Тăла-çăпатана типĕтме те çук. (18)Ирпе çаплипех тумланкалатпăр та Сăр хĕррине утатпăр. (19)Ирхине – вунă çухрăм, каçхине – каялла вунă çухрăм…

(20)Çапла, аса илӳ хыççăн аса илӳ… (21) Окоп чавакансен те хăйсен вăрçи пулнă, вĕсем те паттăрлăх кăтартнă… (А. Угольников*.)

****Александр Угольников*** (1941 – 1998) – *чăвашсен паллă çыравçи, журналисчĕ.*

6 ***Текст содержанийĕн тишкерĕвĕ.***

Текст содержанийĕпе хăш предложенисем тӳр килеççĕ?

1) Кĕтне хĕррине илсе кайрĕç.
2) Юхан шыв ку енче, чăнкă çыр хĕррипе, тарăн канавсем чаватпăр.
3) Хăшĕсем пешнесемпе ĕçлеççĕ, хăшĕсем шăннă тăпрана кĕреçесемпе çӳлелле ывăтса тăраççĕ.
4) Хваттерте Тутаркассинче пурăнатпăр.
5) Ирхине – çичĕ çухрăм, каçхине – каялла çичĕ çухрăм…

.

Хуравĕ: ________________________

© Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви 2021

7 ***Илемлĕх мелĕсене тишкерни.***
Танлаштаруллă предложени(сен) номерне кăтартăр.
(1) Шартлама сивĕ çанталăк тăрать.
(2) Çĕр питĕ тарăн шăннă, чул пек хытса ларнă çĕре аран-аран алтатпăр.
(3) Юхан шыв енчен пĕр чарăнми çил кастарать.
(4) Ирпе çаплипех тумланкалатпăр та Сăр хĕррине утатпăр.
(5) Окоп чавакансен те хăйсен вăрçи пулнă, вĕсем те паттăрлăх кăтартнă.

Хуравĕ: ________________________

8 ***Лексика тишкерĕвĕ.***
Алтатпăр сăмахăн (5-мĕш предложени) синонимне текстра тупса çырăр.

Хуравĕ: ________________________

! **2-8-мĕш ĕçсен хуравĕсене хурав бланкне куçарса çырма ан манăр. Кашни ĕçĕн хуравĕ тĕрĕс номерпе тăнипе тăманнине тепĕр хут пăхса тухăр.**

3-мĕш пай

2-мĕш пайра вуланă текстпа усă курса 9.1, 9.2 е 9.3 ĕçсенчен пĕрне тăвăр. Хайлав çырас умĕн суйласа илнĕ ĕçĕн номерне палăртăр: 9.1, 9.2 е 9.3.

9.1 **«Вĕсем Тăван çĕршыва хӳтĕленĕ»** темăпа калăпăшĕпе пысăках мар (70 сăмахран кая ан пултăр) ăслав хайлавĕ çырăр. Тема пирки хăвăр мĕн шухăшланине уçса парăр.

Хăвăр шухăшăра икĕ тĕслĕхпе (аргументпа) ĕнентерĕр: пĕр тĕслĕхне итленĕ текстран, теприне вуланă текстран илĕр. Çакна тума ăславăн ĕнентерӳ мелĕсемпе (кӳртĕм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пĕрлĕхĕпе, пиркепе следстви, условипе следстви, тĕллевпе услови, хирĕçлев çыхăнăвне палăртакан чĕлхе мелĕсемпе) сахалтан та икĕ хут усă курăр.

Тĕслĕхе предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшĕ 70 сăмахран кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илетĕр пулсан ĕçĕре 0 балл лартса хаклаççĕ.

Сочинение тирпейлĕ, уçăмлă çырăр.

9.2 Вуланă текстра палăртнă **«Окоп чавакансен те хăйсен вăрçи пулнă, вĕсем те паттăрлăх кăтартнă»** шухăша уçса парса калăпăшĕпе пысăках мар (70 сăмахран кая ан пултăр) ăслав хайлавĕ çырăр.

Хăвăр шухăшăра вуланă текстри икĕ тĕслĕхпе (аргументпа) ĕнентерĕр: Çакна тума ăславăн ĕнентерӳ мелĕсемпе (кӳртĕм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пĕрлĕхĕпе, пиркепе следстви, условипе следстви, тĕллевпе услови, хирĕçлев çыхăнăвне палăртакан чĕлхе мелĕсемпе) сахалтан та икĕ хут усă курăр.

Тĕслĕхсене предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшĕ 70 сăмахран кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра вуланă текста ним улăштармасăр çырса илетĕр пулсан ĕçĕре 0 балл лартса хаклаççĕ.

Сочинение тирпейлĕ, уçăмлă çырăр.

9.3 ***Паттăрлăх*** тенине Эсир мĕнле ăнланатăр? Хăвăр панă определение уçса парăр. **«Мĕн вăл паттăрлăх?»** темăпа калăпăшĕпе пысăках мар (70 сăмахран кая ан пултăр) ăслав хайлавĕ çырăр. Тезис вырăнне Хăвăр панă определенипе усă курăр. Тезиса аргументлама икĕ тĕслĕхпе (аргументпа) усă курăр: пĕр тĕслехне вуланă текстран, теприне Хăвăр пурнăçăр опытĕнчен илĕр. Çакна тума ăславăн ĕнентерӳ мелĕсемпе (кӳртĕм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пĕрлĕхĕпе, пиркепе следстви, условипе следстви, тĕллевпе услови, хирĕçлев çыхăнăвне палăртакан чĕлхе мелĕсемпе) сахалтан та икĕ хут усă курăр.

Тĕслĕхе предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшĕ 70 сăмахран кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илетĕр пулсан – ĕçĕре 0 балл лартса хаклаççĕ.

Сочинение тирпейлĕ, уçăмлă çырăр.

! **Кашни ĕçĕн хуравĕ тĕрĕс номерпе тăнипе тăманнине тепĕр хут пăхса тухăр.**

Чăваш чĕлхипе çырнă экзамен ĕçĕсене хакласси

1-мĕш пай

Итлемелли текст

1941 çулхи кĕр кунĕсем. Таçта аякра вăрçă пырать. Хăрушă вăрçă. Вăрçă шавне ăнланаймастпăр-ха эпир, вĕт-шакăрсем. Тупă сасси пирĕн яла çитмест. Çапах та хăрушлăх Кĕтне хĕррине ларакан пĕчĕк ялта та аванах сисĕнет. Окоп, трасса чаваççĕ тĕрлĕ ялтан килнĕ вăрçă çулне çитмен çамрăксем. Сталинградран Атăл тăрăх нимĕç танкĕсем хăпарас пулсан сыхланма кирлĕ ку окопсем. Кашни килтех пурăнаççĕ окоп чавакансем. Пирĕн патăмăрта – хамăр ялтан вун икĕ çухрăмри Пуянкасси çамрăкĕсем.

Окоп чавакансем таврăннă çĕре асанне вут хутса пӳрте ăшăтать, яшка пĕçерет. Шăнса хытнă çамрăксем ăшă пӳрте кĕрсе тăраççĕ, хывăнса сĕтел хушшине лараççĕ... Апат хыççăн асанне юмах каласа парать. „Ĕлĕк-авалах пулнă ку. Пĕр чăваш ялне инкек çитет. Хĕвел тĕксĕмленет, уйăх çутатмасть. Йĕри-тавра çил-тăвăл алхасать. Ялта сывлама май çук. Тӳссе тăраймасть çакна Уçиме ятлă хĕр. Çил-тăвăл алхаснине пăхмасăрах таса уя тухать, ял халăхне çăмăллăх кӳме пулăшу ыйтать. Çӳлти Турă Уçиме ыйтнине илтет. Çак самантрах Уçиме аякка-аякка тăсăлакан вăрман пулса тăрать. Вăрман хĕрĕн тăван ялне çил-тăвăлтан хӳтĕлесе хăварать“.

Асанне каласа панине окоп чавакансем тимлĕ итлеççĕ, ăна ăша хывса ассăн сывлаççĕ. Тахçан авал пулнă ĕç çинчен калакан халап кунĕпе шартлама сивĕре окоп чавнă çамрăксене вăй парать, вĕсен ывăнни те иртсе каfive. Çапла вара, паттăр хĕр Уçиме халăха çĕнтерĕве çывхартма пулăшать.

(Р. Петрова-Ахтимирова çырни тăрăх.)

196 сăмах

1-мĕш ĕçе хакламалли критерисем
Изложени текстĕнчи микротемăсем

1-мĕш таблица

Абзац номерĕ	Микротема
1	1941 çулхи кĕркунне Кĕтне хĕрринчи пĕр ялта вăрçă çулне çитмен çамрăксем Сталинградран Атăл тăрăх нимĕç танкĕсем хăпарас пулсан сыхланма кирлĕ окопсем чаваççĕ.
2	Окоп чавакансем таврăннă çĕре асанне вут хутса пӳрте ăшăтать, яшка пĕçерет, апат çитернĕ хыççăн паттăр Уçиме çинчен юмах каласа парать.
3	Асанне Уçиме хĕр паттăрлăхĕ çинчен каласа панă халап кунĕпе шартлама сивĕре окоп чавнă çамрăксене вăй парать, çĕнтерĕве çывхартма пулăшать.

© Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви 2021

Изложение хакламалли критерисем

2-мĕш таблица

И1	**Изложенире оригинал текстăн содержанийĕ палăрни**	
	Текст содержанийĕ пĕртте пăсăлман, 1-мĕш таблицăра палăртнă пур микротемăна та уçса панă	2
	Текстăн тĕп содержанине уçса панă, анчах пĕр микротемăна сиктерсе хăварнă е хушса панă.	1
	Текстăн тĕп содержанине уçса панă, анчах пĕр микротемăран ытларах сиктерсе хăварнă е хушса панă.	0
И2	**Оригинал текстăн содержанине уçса панă чухнехи шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ**	
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, логика йăнăшĕсем çук; текста абзацсене пайланă чухне йăнăшсем çук.	2
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1 пур, тата/е абзацсем тунă чух 1 йăнăш кайнă.	1
	Ĕçре шухăш çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1-рен ытла тунă, тата/е абзацсем тунă чух 2 йăнăш кайнă.	0
И3	**Пуплев тĕрĕслĕхĕ, уçăмлăхĕ**	
	Шухăша тĕрĕс те ăнланмалла уçса пама шкул ачи йышлă лексикăпа, тĕрлĕ грамматика хатĕрĕсемпе усă курнă.	2
	Ачан сăмах пуянлăхĕ пур, анчах пĕрешкел грамматика хатĕрĕсемпе вĕçĕмсĕр усă курни сисĕнет.	1
	Сăмах çӳпçи чухăн, пĕрешкел грамматика хатĕрĕсемпе вĕçĕмсĕр усă курнă.	0
	Пур критерие те (И1–И3) тулли тивĕçтерсе çырнăшăн пухнă пĕтĕм балл сумми	**6**

Тĕрĕс çырма пĕлнине изложенипе сочинени тăрăх иккĕшне те пăхса уйрăммăн хаклаççĕ (7-мĕш таблица).

2-мĕш пай

2-мĕш пайăн ĕçĕсене **тĕрĕс** тусан шкул ачи кашни ĕçшĕн 1-ер балл илет. Хурав **тĕрĕс пулмасан е вăл пачах пулмасан** – 0 балл лартаççĕ.

3-мĕш таблица

Ĕç номерĕ	Тĕрĕс хурав
2	14<е>41
3	457<е>çак цифрăсен кирек мĕнле йĕрки
4	усăнса аннă турачĕсем
5	14<е>41
6	23<е>32
7	2
8	чаватпăр

© Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви 2021

3 пай

9-мĕш (9.1, 9.2 е 9.3) ĕçе хакламалли критерисем

9.1-мĕш ĕçе хакламалли критерисем

9.1-мĕш ĕçе (ăслав сочиненине) çак критерисемпе хаклаççĕ.

4-мĕш таблица

№	Ăслав сочинение хакламалли критерисем	Балсем
С1	**Ача çырнă ĕç сĕннĕ темăпа тӳр килни**	
	Сочинени содержанийĕ сĕннĕ темăпа тӳр килет.	2
	Сочинени содержанийĕ сĕннĕ темăпа тӳр килет, анчах çырнă текстра темăран пăрăннă 1 вырăн пур.	1
	Сочинени панă темăпа тӳр килмест, е ача ĕçĕнче темăран пăрăннă 2 е ытларах вырăн пур.	0
С2	**Шкул ачин шухăшĕ палăрни**	
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартать.	2
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартаймасть.	1
	Вуланă тата итленĕ текстсем пирки шкул ачи хăй шухăшне каламасть е хăй позицийĕ çинчен ячĕшĕн çеç *Эпĕ авторсемпе килĕшетĕп. Эпĕ авторсемпе килĕшместĕп* йышши предложенисем çырса çырлахать.	0
С3	**Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсне тӳр килни**	
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет, шухăша çирĕплетме 2 (пĕр тĕслĕхне итленĕ текстран, теприне вуланă текстран илнĕ) аргументпа усă курнă.	2
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет, анчах 1 аргументпа кăна усă курнă.	1
	Ăслава пăхăнман текст хайланă.	0
С4	**Шухăш пĕр пĕтĕмлĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ тата шухăшсене йĕркипе уçса пыни**	
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, логика йăнăшĕсем çук; текста абзацсене пайланă чухне йăнăшсем çук.	2
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1 пур, тата/е абзацсем тунă чух 1 йăнăш кайнă.	1
	Ĕçре шухăш çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1-рен ытла тунă, тата/е абзацсем тунă чух 2 йăнăш кайнă.	0
С5	**Пуплев тĕрĕслĕхĕ, уçăмлăхĕ**	
	Шухăша тĕрĕс те ăнланмалла уçса пама йышлă лексикăпа, тĕрлĕ грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	2
	Ачан сăмах пуянлăхĕ пур, анчах пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	1
	Сăмах çӳпçи чухăн, пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе вĕçĕмсĕр усă курнă.	0
	Сочинени çырса пухнă пĕтĕм балл сумми (С1–С5 критерисемпе)	**10**

Асра тытăр! Экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илнĕ пулсан ĕçе **0** балл лартса хаклаççĕ. Тĕрĕс çырма пĕлнине изложенипе сочинени тăрăх иккĕшне те пăхса уйрăммăн хаклаççĕ (7-мĕш таблица).

© Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви 2021

9.2-мĕш ĕçе хакламалли критерисем

9.2-мĕш ĕçе (ăслав сочиненине) çак критерисемпе хаклаççĕ.

5-мĕш таблица

№	Ăслав сочинение хакламалли критерисем	Балсем
С1	**Вуланă текстра палăртнă шухăша уçса пани**	
	Вуланă текстра палăртнă шухăша тĕрĕс уçса панă.	2
	Вуланă текстра палăртнă шухăша пĕтĕмĕшле тĕрĕс уçса панă, анчах çырнă текстра темăран пăрăннă 1 вырăн пур.	1
	Вуланă текстра палăртнă шухăша тĕрĕс уçса паман, е çырнă текстра темăран пăрăннă 2 е ытларах вырăн пур.	0
С2	**Шкул ачин шухăшĕ палăрни**	
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартать.	2
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартаймасть.	1
	Вуланă тата итленĕ текстсем пирки шкул ачи хăй шухăшне каламасть е хăй позицийĕ çинчен ячĕшĕн çеç *Эпĕ авторсемпе килĕшетĕп. Эпĕ авторсемпе килĕшместĕп* йышши предложенисем çырса çырлахать.	0
С3	**Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсне тӳр килни**	
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет: текст тĕп шухăша (тезиса) пăхăнать, ку шухăша çирĕплетме вуланă текстран илнĕ 2 аргументпа усă курнă.	2
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет, анчах 1 аргументпа кăна усă курнă.	1
	Ăслава пăхăнман текст хайланă.	0
С4	**Шухăш пĕр пĕтĕмлĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ тата шухăшсене йĕркипе уçса пыни**	
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, логика йăнăшĕсем çук; текста абзацсене пайланă чухне йăнăшсем çук.	2
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1 пур, тата/е абзацсем тунă чух 1 йăнăш кайнă.	1
	Ĕçре шухăш çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1-рен ытла тунă, тата/е абзацсем тунă чух 2 йăнăш кайнă.	0
С5	**Пуплев тĕрĕслĕхĕ, уçăмлăхĕ**	
	Шухăша тĕрĕс те ăнланмалла уçса пама йышлă лексикăпа, тĕрлĕ грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	2
	Ачан сăмах пуянлăхĕ пур, анчах пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	1
	Сăмах çӳпçи чухăн, пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе вĕçĕмсĕр усă курнă.	0
	Сочинени çырса пухнă пĕтĕм балл сумми (С1–С5 критерисемпе)	**10**

Асра тытăр! Экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илнĕ пулсан ĕçе **0** балл лартса хаклаççĕ. Тĕрĕс çырма пĕлнине изложенипе сочинени тăрăх иккĕшне те пăхса уйрăммăн хаклаççĕ (7-мĕш таблица).

© Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви 2021

9.3-мĕш ĕçе хакламалли критерисем

9.3-мĕш ĕçе (ăслав сочиненине) çак критерисемпе хаклаççĕ.

6-мĕш таблица

№	Ăслав сочинение хакламалли критерисем	Балсем
С1	**Сăмах пĕлтерĕшне ăнлантарса пани**	
	Ача сăмахăн определенине çырнă, пĕлтерĕшне ăнлантарса панă.	2
	Ача сăмахăн определенине çырнă, анчах пĕлтерĕшне ăнлантарса паман.	1
	Ача сăмахăн определенине тĕрĕс çырман е пĕлтерĕшне ăнлантарса паман.	0
С2	**Шкул ачин шухăшĕ палăрни**	
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартать.	2
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартаймасть.	1
	Вуланă тата итленĕ текстсем пирки шкул ачи хăй шухăшне каламасть е хăй позицийĕ çинчен ячĕшĕн çеç *Эпĕ авторсемпе килĕшетĕп. Эпĕ авторсемпе килĕшместĕп* йышши предложенисем çырса çырлахать.	0
С3	**Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсне тӳр килни**	
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет: текст тĕп шухăша (тезиса) пăхăнать, ку шухăша çирĕплетме 2 (пĕр тĕслĕхне вуланă текстран, теприне пурнăç опытĕнчен илнĕ) аргументпа усă курнă.	2
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет, анчах 1 аргументпа кăна усă курнă.	1
	Ăслава пăхăнман текст хайланă.	0
С4	**Шухăш пĕр пĕтĕмлĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ тата шухăшсене йĕркипе уçса пыни**	
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, логика йăнăшĕсем çук; текста абзацсене пайланă чухне йăнăшсем çук.	2
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1 пур, тата/е абзацсем тунă чух 1 йăнăш кайнă.	1
	Ĕçре шухăш çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1-рен ытла тунă, тата/е абзацсем тунă чух 2 йăнăш кайнă.	0
С5	**Пуплев тĕрĕслĕхĕ, уçăмлăхĕ**	
	Шухăша тĕрĕс те ăнланмалла уçса пама йышлă лексикăпа, тĕрлĕ грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	2
	Ачан сăмах пуянлăхĕ пур, анчах пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	1
	Сăмах çӳпçи чухăн, пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе вĕçĕмсĕр усă курнă.	0
	Сочинени çырса пухнă пĕтĕм балл сумми (С1–С5 критерисемпе)	**10**

Асра тытăр! Экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илнĕ пулсан ĕçе **0** балл лартса хаклаççĕ. Тĕрĕс çырма пĕлнине изложенипе сочинени тăрăх иккĕшне те пăхса уйăрммăн хаклаççĕ (7-мĕш таблица).

© Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви 2021

Тĕрĕс çырма пĕлнине хакламалли критерисем

Тĕрĕс çырма пĕлнине изложенипе сочинени тăрăх иккĕшне те пăхса уйăрммăн хаклаççĕ. Паллах, пысăк, пĕчĕк тата пĕрешкел йăнăшсене (халь усă куракан хаклав виçисене тĕпе хурса) шута илмелле.

7-мĕш таблица

Тĕрĕс çырма пĕлнине çак критерисемпе хаклаççĕ.

№	Тĕрĕс çырма пĕлнине хакламалли критерисем	Балсем
Г1	***Орфографи нормисене пăхăнни***	
	Орфографи йăнăшĕсем çук, е 1-2 йăнăш пур	2
	3-4 йăнăш пур	1
	5 е ытларах йăнăш пур	0
Г2	***Пунктуаци нормисене пăхăнни***	
	Пунктуаци йăнăшĕсем çук, е 1-2 йăнăш пур	2
	3-4 йăнăш пур	1
	5 е ытларах йăнăш пур	0
Г3	***Грамматика нормисене пăхăнни***	
	Грамматика йăнăшĕсем çук, е 1-2 йăнăш пур	2
	3-4 йăнăш пур	1
	5 е ытларах йăнăш пур	0
Г4	***Пуплев нормисене тытса пыни***	
	Пуплев йăнăшĕсем çук, е 1-2 йăнăш пур	2
	3-4 йăнăш пур	1
	5 е ытларах йăнăш пур	0
Ф1	***Факт тĕлĕшĕнчен тĕрĕс çырни***	
	Факт йăнăшĕсем çук	2
	1 йăнăш пур	1
	2 е ытларах йăнăш пур	0
Изложенипе сочинени çырса пухнă пĕтĕм балл сумми (Г1–Г4, Ф1 критерисемпе)		**10**

Тĕрĕс çырма пĕлнине хакланă чухне (ГК1–ГК4) **изложенипе сочинени калăпăшне** шута илес пулать. 7-мĕш таблицăра кăтартнă нормăсемпе изложенипе сочиненире усă курнă сăмахсен пĕтĕм йышĕ сахалтан та 140 пулсан хакламалла. Изложенипе сочиненири сăмахсен пĕтĕм йышĕ 70-139 пулсан – кашни критерипе 1-ер балран ытларах лартма юрамасть.

Изложенипе сочиненири сăмахсен пĕтĕм йышĕ 70-139 пулсан **1 балл** лартма çак условисем кирлĕ:

Г1 – орфографи йăнăшĕсем çук (е 1 пĕчĕк йăнăш пур);
Г2 – пунктуаци йăнăшĕсем çук (е 1 пĕчĕк йăнăш пур);
Г3 – грамматика йăнăшĕсем çук;
Г4 – пуплев йăнăшĕсем çук.

© Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви 2021

Изложенипе сочиненири сăмахсен пĕтĕм йышĕ 70-тен сахалтарах пулсан – ĕçе туман тесе йышăнаççĕ, 0 балл лартса хаклаççĕ.

Ача изложение е сочинение çырман пулсан çакăн пек хакламалла:

– изложенипе сочиненири сăмахсен пĕтĕм йышĕ 140 сăмахран сахал пулмасан Г1–Г4 критерисем тăрăх 7-мĕш таблицăра кăтартнă нормăсемпе хакламалла;

– изложенипе сочиненири сăмахсен пĕтĕм йышĕ 70-139 пулсан – Г1–Г4 критерисем тăрăх 1-ер балран ытларах лартма юрамасть;

– изложенипе сочиненири сăмахсен пĕтĕм йышĕ 70-тен сахалтарах пулсан – ĕçе 0 балл лартса хаклаççĕ.

Кашни критерипе **чи пысăк балл** илсен – экзамен ĕçĕшĕн 9-мĕш класс ачи **пĕтĕмпе 33 балл** пухĕ.

Тĕп вĕренĕвĕн вĕренӳ программисемпе патшалăхăн пĕтĕмлетӳ аттестацине ирттермелли йĕркепе (Раççей Çутĕç министерстви тата Рособрнадзор 2018 çулхи чӳкĕн 07-мĕшĕнче кăларнă 189/1513 №-лĕ приказ) килĕшӳллĕн кашни ĕçе пĕрпĕринпе канашламасăр икĕ эксперт тĕрĕслет. Енчен те вĕсем лартнă балсем тӳр килмесен ĕçе виççĕмĕш эксперт тепĕр хут пăхса тухса хак парать.

Виççĕмĕш эксперта предмет комиссийĕн председателĕ экзамен ĕçне маларах тĕрĕслемен экспертсенчен палăртать.

Виççĕмĕш эксперта экзамен ĕçне маларах тĕрĕсленĕ экспертсем лартнă балсемпе паллаштараççĕ. Виççĕмĕш эксперт лартнă балл татăклă шутланать, ун хыççăн урăх тĕрĕслемеççĕ.

Пĕтĕм ĕçе тĕрĕслесе икĕ эксперт лартнă хаклав 10 е ытларах балпа уйрăлса тăрать пулсан виççĕмĕш эксперт 1-9-мĕш ĕççене кашни критери тăрăх тепĕр хут тĕрĕслет.